

Kloosterkerk

8 december 2024 – 3e Advent – ‘Gaudete’ – Verheugt u (Fillip. 4,4)

Luc. 1,39-56 – ds. Fulco Timmers

Deze dienst is ook (terug) te zien en te beluisteren via <https://youtu.be/385LTtKz1KQ>

Gebed om ontferming

Barmhartige God, hier zijn wij. Verzameld in uw huis of thuis meevierend. Wij zoeken U. Wij zoeken troost. Wij zoeken hoop. Wij zoeken bevrijding. Dat we opgelucht adem kunnen halen, omdat we weer mogen vertrouwen dat er een vreugdevolle toekomst is.

Want de week die achter ons ligt en de week die weer voor ons ligt kan op ons drukken. Vanwege wat we meekrijgen aan nieuws – zoals de boodschap dat oorlog helemaal niet ver weg is.

Maar los van dat grote wereldtoneel is er genoeg in ons dagelijks leven dat ons klein kan maken. Stress vanwege deadlines; de slijtage van het ouder worden; druk om te presteren op school of in je studie; zorgen om dierbaren; de soms ondraaglijke stilte en het missen van medemenselijke nabijheid; en zoveel meer. Wij brengen het bij U. Niet om het weg te poetsen, maar om uw barmhartig licht erop te laten schijnen.

Lieve God, wij brengen ook bij U dat, in plaats van U te zoeken, we soms vooral op onszelf gericht kunnen zijn. We U vergeten. We langs elkaar heen kunnen leven. We spreken voor U uit dat we daardoor anderen tekort hebben gedaan. Door dingen te zeggen die we niet hadden moeten zeggen; of juist te zwijgen, wanneer we ons uit hadden moeten spreken.

We brengen het bij U, omdat we hierin niet vast willen lopen en vast willen blijven zitten. Wij brengen het bij U om ook uw barmhartig licht te laten schijnen op wat ons niet gelukt is, of wat we bewust niet goed hebben gedaan. Om zo na ons vallen weer op te kunnen staan, door uw bevrijdende genade, om opnieuw te proberen de weg van uw Koninkrijk te gaan.

Bij de lezingen

Vanmorgen staan de twee vrouwen centraal zonder wie er geen Kerstfeest zou zijn: Elisabet en Maria. Zij ontmoeten elkaar in de lezing die we zullen horen. Die ontmoeting vormt de schakel en het sleutelmoment tussen de aankondigingsverhalen van de afgelopen adventszondagen en de geboorteverhalen die zullen volgen.

Preek

Vanmorgen wil ik het hebben over een roze Jaguar. Dat Britse auto-bedrijf presenteerde namelijk begin december een nieuwe concept-auto, in twee kleuren: één blauw en één roze. De kritiek was onmiddellijk en hard. Vooral de roze variant moest het ontgelden. Onder meer Elon Musk en Nigel Farage waren er als de kippen bij om wat zij zien als een besmetting met het woke-virus te veroordelen en te bespotten. Nu zei ik: vooral de roze variant moest het ontgelden; ik had moeten zeggen: alleen de roze variant moest het ontgelden. Over de blauwe had niemand het. Maar de roze werd volop bespot, onder andere als Barbie-auto.

Waarom zou ik het daarover willen hebben? Om te beginnen is het vandaag roze zondag.¹ Maar het zou wel wat minimaal zijn wanneer ik over die roze auto zou beginnen alleen vanwege de toevallige overeenkomst in kleur. Er is natuurlijk wel meer aan de hand. En dat heeft alles te maken met de

¹ Dat roze wil zeggen: door het paars van Advent – paars als kleur van inkeer en bezinning – breekt het wit van Kerst al even heen – wit als kleur van het licht en leven.

ontmoeting tussen de twee vrouwen waar we vanmorgen over hoorden, de ontmoeting tussen Elisabet en Maria.

Maar eerst even terug naar die roze Jaguar. Waarom was het vooral, nee álleen, de roze auto die het moest ontgelden? Je kunt de kleur natuurlijk lelijk vinden, maar dat was zeker niet de hoofdzaak. Waar de spot en hatelijkheden zich met name op richten was het omarmen van diversiteit en inclusiviteit waar Jaguar deze model-presentatie mee verbond.

Je kunt daar overigens cynisch een marketing-truc in zien. En dat is het ook. Jaguar heeft zelf aangegeven met deze concept-auto's een nieuw publiek te willen aanspreken. Maar waar het mij om gaat is dat dat omarmen van diversiteit, en het bijbehorende ter discussie stellen van stereotypische gender-beelden, op zoveel haat mag rekenen. Wat is hier aan de hand?

Er komt bij dat mensen als Elon Musk en Nigel Farage geregeld conservatieve christenen aan hun zijde vinden. Zoals Poetin optrekt met een bepaald, maar wel bepalend, deel van de Russisch Orthodoxe kerk. Ook zij vinden al dat woke gedoe maar niks. Met hun hand op de Bijbel hameren ze op traditionele man-vrouw verhoudingen als door God verordonneerd en ingebakken in de natuur.²

Klopt het dat het hier om een Bijbelse waarheid gaat? Laten we om dat te ontdekken kijken naar wat Maria en Elisabet ons te vertellen hebben over traditionele man-vrouw verhoudingen.

De ontmoeting tussen Elisabet en Maria speelt zich zo'n beetje af in het midden van Lucas 1. En er viel me iets op toen ik dat geheel van Lucas 1 nog weer eens doorlas. Om te beginnen wordt de tijdboog van geheel dat hoofdstuk bepaald door de zwangerschap van Elisabet. Ik word dus als man uitgenodigd, gedwongen misschien wel, om me te voegen naar een vrouwelijk perspectief; dat wil zeggen: het perspectief van een vrouw die in verwachting is. Ook vrouwen die dat nooit of nog niet ten deel gevallen is worden meegenomen in dat perspectief. Het lijkt een detail, maar ik noem dat omdat hier de verteller al breekt met het idee dat de mannelijke kijk op de wereld (de male gaze) alles bepalend is. Niet in Lucas 1 dus. Sowieso hebben de mannen, specifiek Zacharias, weinig in dit hoofdstuk te zeggen.

Maar er is nog meer aan de hand. Als Elisabet ondanks de hoge leeftijd van haarzelf en haar man toch zwanger wordt, komt er nog een detail dat me nu opeens opviel. Lucas vertelt dat ze vervolgens vijf maanden in afzondering leefde (Luc. 1:24). Door (mannelijke) Bijbeluitleggers is dat wel geduid als een vrome daad: ze trekt zich terug om in stilte te mediteren – zoals Jezus dat wel doet later in het evangelie van Lucas (zie bijv. Luc. 6:12). Ze zou dit doen om solidair met haar man te zijn, door in stilzwijgen samen boete te doen. Maar dat staat er allemaal niet. Wat er wél staat is dat ze zich afzonderde, of eigenlijk sterker: dat ze zich volkomen verborg. Zich onzichtbaar maakte.

Stel het je eens voor. Elisabet heeft kennelijk altijd wel het verlangen gehad om moeder te worden. Ze had zich er mogelijk allang bij neergelegd dat dat niet meer ging gebeuren. En nu gaat het tóch gebeuren en wat doet ze: ze verstopt zich. Ze houdt zich bewust verborgen voor andere mensen. Je zou toch het omgekeerde verwachten? Namelijk dat ze vol vreugde het iedereen ging vertellen.

Maar stel je nu ook eens voor dát ze het aan iedereen die het horen wilde ging vertellen. Hoe zou haar omgeving dan reageren? Zouden ze haar geloven? Haar omgeving heeft Elisabet toch al niet zo hoog zitten. Dat blijkt uit het veelzeggende inkijkje dat Lucas geeft in hoe men in die tijd omging met vrouwen die geen kinderen konden krijgen. Want Elisabet zegt bij zichzelf als ze zich afzondert: 'De Heer heeft

² Iets vergelijkbaars wordt uitgedragen door de zogenaamde trad-wive beweging. Een beweging met vrouwelijke boegbeelden die in dagelijkse social media filmpjes delen hoe goed ze voor hun huishouden, hun gezin en hun uiterlijk zorgen; dit alles in dienstbaarheid aan hun man, die de kostwinner is. Zij kijken meewarig naar vrouwen die een zelfstandig leven willen leven, een eigen carrière opbouwen, zorgtaken delen. Natuurlijk branden die op, zo vinden deze trad-wive influencers. Dat komt, zo vinden zij, omdat zulke vrouwen tegen hun natuur ingaan.

zich mijn lot aangetrokken. Hij heeft dit voor mij gedaan opdat de mensen me niet langer verachten.' (Luc. 1:25)

Verachting. Dat is hoe er naar Elisabet gekeken werd. Haar zich verbergen komt op mij niet over als vrome afzondering. Nee, eerder als dat ze zichzelf wil beschermen voor de reactie van haar omgeving als ze aankomt met een blijde boodschap: ik ben in verwachting. Ze verwacht uitgelachen te zullen worden, voor gek verklaard. Dus verstopt ze zich.

Ik haal dit detail van die afzondering naar voren, omdat dit detail een ander licht werpt op die ontmoeting tussen die twee aanstaande moeders. Maria komt niet zomaar op bezoek. Ze is degene die het zelfgekozen isolement van Elisabet na die vijf maanden doorbreekt.³ Maria doorbreekt Elisabets isolement door precies het tegenovergestelde van verachten te doen: ze begroet Elisabet met eerbied.⁴ Niet alleen dat: Elisabet vindt in Maria iemand die wél gelooft wat haar is overkomen. Dat maakt dat Elisabet zich wél durft te laten zien en als vrouw van boven middelbare leeftijd meteen krachtig van zich laat horen.⁵

In dit alles valt op hoe volkomen zelfstandig handelend zowel Maria als Elisabet hier optreden. Bij hen ligt al het initiatief. Zij zijn vol 'agency' zoals dat wel heet. Er zijn geen chaperonnes, ze hoeven niemand toestemming te vragen. De mannen zijn niet in beeld (zoals Jozef) of staan zwijgend aan de zijlijn (zoals Zacharias).⁶

Gods Woord wil deze wereld omgekeerd, zo dicht Huub Oosterhuis in een lied (lied 1001 in LB 2013). Dat is wat we hier zien gebeuren. Het is niet de male-gaze maar Elisabets zwangerschap die het ritme en perspectief van dit hoofdstuk bepaalt. Het zijn de vrouwen Maria en Elisabet die de handeling bepalen.

Wat ook opvalt is dat Maria helemaal niet het ingetogen deemoedige meisje is zoals ze in de traditie wordt voorgesteld.⁷ Eerlijk gezegd kan ik niet goed ontdekken op welke Bijbelse gegevens dit is gebaseerd; die traditie lijkt eerder Maria in een patroon te willen duwen waar de Bijbel haar juist uit bevrijdt. Daar wordt ze niet getekend als een deemoedig, lief zoet meisje. Sterker nog: wanneer Elisabet zich krachtig laat horen en Maria de meest gezegende van alle vrouwen noemt, verwijst dit naar een lied dat de rechter Debora zingt over de vrouw Jaël – nadat die de legerleider Sissera een tentpin door het hoofd geslagen heeft (Recht. 4:24-27) ... Wat nu lief en zoet?

Zoals iemand het mij van de week in de woorden van Bonhoeffer aanreikte:

"Hier spreekt de hartstochtelijke, in vervoering geraakte, trotse, bezielde Maria. [Zij zingt] het wildste, je zou haast zeggen meest revolutionaire adventslied dat ooit gezongen is. Het zijn de stemmen van de profetische vrouwen uit het Oude Testament – Debora, Judith, Mirjam, die hier in de mond van Maria

³ Immers: in de zesde maand van Elisabets zwangerschap komt Gabriël bij Maria, en meteen daarna reist Maria in grote haast naar Elisabet – zie Luc. 1:26 en 39.

⁴ Vgl. Luc. 11:43 en 20:46 waar gesproken wordt over de farizeeën en schriftgeleerden die graag eerbiedig begroet willen worden.

⁵ In de achtergrond speelt een opinie-artikel mee uit Trouw dat er op wijst dat met de 'Karen' internet meme alleen vrouwen van middelbare leeftijd die assertief zijn en zich uitspreken bespot, terwijl dit niet voor mannen geldt die iets vergelijkbaars doen – zie: <https://www.trouw.nl/opinie/opinie-noem-me-geen-karen-omdat-ik-iets-te-zeggen-heb~bdd757c1/>.

⁶ De enige mannelijke actor in dit hoofdstuk – Zacharia – is het zwijgen opgelegd. Die mag pas weer wat zeggen als Johannes geboren is. En dan vooral om Elisabet te steunen in haar keuze om haar zoon een naam te geven, waarbij ze dwars tegen de conventies van haar tijd ingaat. Johannes zal hij heten, zegt ze. Maar zo heet niemand in je familie! Wordt er geprotesteerd. En dán kan Zacharias eindelijk weer iets zeggen. Namelijk om zijn vrouw gelijk te geven. En dan mag deze man ook een lied zingen, maar dat is wel pas nadat eerst Elisabet en Maria hun zegje hebben gedaan.

⁷ Vergelijk in dit kader een recent uitgegeven hervertelling van het Kerstverhaal, *Maria's kerstverhaal*, van Mathilde Stein met illustraties Sophie Pluim (Leminscaat 2024), besproken in het NRC (<https://www.nrc.nl/nieuws/2024/12/12/een-sprankelende-versie-van-het-kerstverhaal-voor-kinderen-a4876468>).

herleven. Niets van de zoete weemoed van veel van onze kerstliederen, maar een hard, krachtig en onverbiddelijk lied van vallende tronen.”⁸

Vallen zullen de tronen. Vallen zullen de onrechtvaardige systemen. Systemen die aan mensen hun ‘agency’ ontnemen, hen vastzetten, knechten – zoals systemen die mensen tot slaaf maken. Of vrouwen reduceren tot – ik zeg het wat cru – broedmachine. Waarbij je als vrouw op jezelf niks voorstelt; je alleen maar iemand bent als ‘vrouw-van-één-of-andere man’ en dan eigenlijk alleen als je die man zonen kunt geven.⁹

Ironisch genoeg zet Elisabet juist zo’n onrechtvaardig systeem op z’n kop door alsnog zwanger te worden.¹⁰ Maar zowel haar zoon Johannes als degene wiens weg hij bereid, Jezus, zetten een beweging in gang waarin vrouwen een zelfstandige en volwaardige rol in kunnen nemen, los van of ze getrouwd zijn en kinderen hebben gebaard ja of nee.

Tegelijk is er dus het verzet tegen het vallen van deze onrechtvaardige systemen. Dat verzet vind je al in de Bijbel. Het begint al bij Paulus die eigenlijk schrikt van de uitwerking van zijn eigen woorden – dat in Christus Jood noch Griek, slaaf nog vrije, man noch vrouw is. En dan elders schrijft dat vrouwen vooral moeten zwijgen en tot slaafgemaakten hun meesters moeten gehoorzamen. Niet alleen bij Paulus gebeurt dat. Ook in onze tijd zijn er dus christelijke stromingen – met niet weinig politieke invloed – die het liefst zouden zien dat vrouwen weer teruggebracht worden tot broedmachines. Maar gelukkig hebben Maria en Elisabet niet gezwegen – zoals ook de vrouwen als eerste getuige van Christus’ opstanding niet hebben gezwegen. Zoals ook wij niet zullen zwijgen.

De vreugdevolle boodschap van advent is dat deze systemen hoe dan ook een einde zullen krijgen. Zullen breken. Daar zingen we van als we het jubellied van Maria en Elisabet meezingen. Daar wachten we vreugdevol op. Maar dat wachten is geen passief stilzitten totdat zagezegd God (eindelijk) een keertje komt om orde op zaken te stellen. Juist te geloven dat het anders kan brengt mensen in beweging. Zoals Maria heel direct in beweging komt om Elisabet op te gaan zoeken. Niet veel later in het evangelie van Lucas zullen het de herders zijn die in beweging komen om de pasgeboren Jezus op te zoeken (Luc. 2:15-16). En aan het eind van het evangelie is het Petrus die in beweging komt om toch maar te gaan bekijken waar die vrouwen over zijn komen vertellen, terwijl zijn mede mannenbroeders zeggen dat het allemaal maar kletspraat is (Luc. 24:11).

Dat in beweging komen vanuit het geloof dat deze wereld ánders kan, een verzet tegen systemen die mensen (en al wat leeft) vernederen en uitbuiten, is een rode draad door de geschiedenis van het christendom heen. Ja, ik weet dat het christendom ingezet is om dat soort systemen juist in stand te houden. Maar dat is dan in feite met de hand op een gesloten Bijbel. De oren toegestopt voor de revolutionaire boodschap van bevrijding die de Bijbel brengt: Gods woord wil deze wereld omgekeerd. Laten wij die boodschap tot ons door laten dringen en er naar leven.

Amen

⁸ Uit: Bonhoeffer Brevier (Baarn, 1963), pp. 493-494, met iets aangepaste zinvolgorde.

⁹ Vergelijkbaar met het dystopische schrikbeeld dat het boek en de serie *The Handmaid's Tale* oproept.

¹⁰ Want het is dat systeem dat maakt dat Elisabet zich verbergt, in plaats van haar vreugde te delen. En het is dat isolement dat Maria komt doorbreken, waarna Elisabet eerst en Maria daarna in een oorverdovende jubelzang uitbarst. En zingt, vol vuur zingt, over hoe deze systemen uiteindelijk ten onder zullen gaan.

Gebeden, stil gebed, Onze Vader

God, machtige Moeder,

Wij danken U voor hoe U onze wereld op zijn kop zet. Ja, dat kan verwarrend werken; maar vooral maakt het ons blij, omdat U ons laat zien dat wat onveranderlijke en noodzakelijke systemen lijken te zijn, toch doorbroken kunnen worden en zullen worden. We danken U voor de kracht en de moed van Elisabet en Maria. Hun vertrouwen in dat U trouw bent en blijft aan wie door wat wij mensen bedenken klein gemaakt worden; dat U een stem en bevrijding geeft aan wie door ons mensen nameloos en onzichtbaar gemaakt worden. Hun geloof en vertrouwen sterkt ons. En geeft ons vreugde.

Dat is ook de vreugde zoals we deze week onder Syriërs gezien hebben. Omdat een onwankelbaar gedachte dictator ineens toch om kan

vallen. Maar die vreugde is ook vermengd met vrees en pijn. Diepe pijn, omdat te meer zichtbaar wordt wat zo'n dictator kan aanrichten, aan verwoesting met name van mensenlevens. Vrees, omdat onzeker is wat de nieuwe machthebbers gaan doen. Wij brengen het alles bij U en bidden U voor onze Syrische medemensen, ook hier in ons land en onze stad.

Wij bidden U voor wie getroffen zijn door de verwoestende explosie in Tarwekamp. Er is daar mogelijk sprake geweest van een nietsontziende woede en wraakzucht, waar niet betrokken onschuldigen het slachtoffer van zijn geworden. Wees bij hen die hun leven nu moeten proberen op te pakken, terwijl er zo'n diep gat van gemis in geslagen is. Wees bij hen die hulp en steun verlenen en geef dat ook wij

voor hen kunnen doen wat we kunnen.

Wij bidden U voor wie zich zorgen maakt om de toekomst. Voor de onrust die we kunnen voelen omdat de dreiging van oorlog ons deze week zo op het netvlies gebracht is. Geef ons dat we vrede niet vooral zoeken in het ons almaar meer bewapenen, maar toch vooral in het leren gaan van de weg die uw Zoon ons leert, uw Zoon die in onze wereld komt als een hulpeloos, kwetsbaar kind. Tegelijk bidden wij U voor de mensen, mannen en vrouwen, die ervoor gekozen hebben om in het leger te dienen; voor hun partners, ouders of kinderen in hun zorgen wanneer een dierbare uitgezonden is of wordt.

Wees ons en onze wereld nabij. Vooral daar waar de oorlog woedt en voortdurend nieuwe slachtoffers maakt.

Wanneer u vaker inspiratie ontleent aan de preken en gebeden die klinken in de Kloosterkerk, stellen wij u voor om een gift over te maken op NL 29 INGB 0000 0585 71 ten name van Stichting Kloosterkerk.

U steunt ons werk ermee!